

Benedek Annamária¹ – Pásztor Gyöngyi²

Turisztikai termék a medve?

Medve, turizmus és társadalmi környezet viszonya Zetelakán

Kivonat

A tanulmány Zetelaka községében vizsgálja a medvék és az emberek közötti interakciókat, különös figyelmet szentelve a turizmus hatásaira. A község környezeti és társadalmi szempontból is jelentős barnamedve-populációval rendelkezik, amely a turisták számára vonzó látványosságot jelent. Azonban a medvék és az emberek közötti közeledés nemcsak ökológiai, hanem társadalmi feszültségeket is generál. A tanulmány feltárja, hogy a medvék elfogadottsága a községben attól függ, hogy azok milyen távolságra kerülnek az emberek mindennapi életétől. A turizmus, különösen a fokozódó turistalátogatottság, közvetlen hatással van az ökológiai egyensúlyra és a medvék viselkedésére, ami hosszú távon közösségi és természetvédelmi problémákhoz vezethet.

Kulcsszavak: ember-állat interakciók, turizmus hatása, turizmus branding, medve elfogadottsága, közösségi narratívák, természetvédelem, fenntarthatóság, ökológiai problémák, Zetelaka, társadalmi konfliktusok

Abstract: Is the Bear a Tourism Product? The Relationship Between Bears, Tourism, and the Social Environment in Zetea/Zetelaka

This study examines the interactions between bears and humans in the village of Zetelaka, with a particular focus on the impact of tourism. The village is home to a significant population of brown bears, which attract tourists due to their ecological and social significance. However, the proximity of bears to humans not only generates ecological concerns but also social tensions. The study reveals that the acceptance of bears in the community depends on how close they come to people's daily lives. Tourism, particularly the increasing number of visitors, has a direct impact on the ecological balance and bear behavior, which could lead to long-term community and conservation challenges.

Keywords: human-animal interactions, impact of tourism, tourism branding, acceptance of bears, community narratives, nature conservation, sustainability, ecological issues, Zetelaka, social conflicts

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Benedek Annamária – Pásztor Gyöngyi (2024). Turisztikai termék a medve? Medve, turizmus és társadalmi környezet viszonya Zetelakán. *Erdélyi Társadalom*, 22(1), 35–48. <https://doi.org/10.17177/77171.292>

- 1 Szociológus, mesteri hallgató, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Szociológia és Szociális Munka Kar. E-mail: annamaria.benedek@stud.ubbcluj.ro
- 2 Szociológus, egyetemi adjunktus, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. E-mail: gyongyi.pasztor@ubbcluj.ro

Erdély Kárpátokkal szegélyezett vidékei nemcsak természeti szépségeikről, hanem jelentős barna medvepopulációjukról is ismertek. A medvék köré szerveződő turizmus azonban nem csupán ökológiai vagy gazdasági kérdés, hanem mélyebb társadalmi dimenziókat is érint. A helyi közösségek mindennapjait meghatározza az ember és a vadállatok közötti interakció, amely gyakran konfliktusokban, félelemben, de akár identitásformáló tényezőkben is megnyilvánul. A turizmus hatása a társadalmi környezetre kettős: míg gazdasági lehetőségeket teremt, addig feszültségeket is generál a természetvédelmi érdekek, a turisták igényei és a helyiek életvitelének között. E tanulmány célja, hogy szociológiai szemszögből vizsgálja meg e komplex viszonyokat Zetelaka községben, kiemelve annak a helyi narratívákra és a közösségi stratégiákra gyakorolt hatásait.

MEDVE, TURIZMUS ÉS TÁRSADALMI KÖRNYEZET VISZONYA. NEMZETKÖZI ÉS ROMÁNIAI TAPASZTALATOK

A biodiverzitás csökkenésének megfékezésében kiemelkedő eredménynek számít, hogy a trófeavadászat betiltása után a barna medvék fokozatosan visszatértek Európába (Swenson, 2023; Moralez-Gonzales, 2020). Ugyanakkor ez a siker nem pusztán a populációk számának növekedésében kellene mérhető legyen, hanem a medvék és az emberi környezet közötti interakciók minőségében, valamint a természetre és társadalomra gyakorolt hatásában is. Az elérhető adatok szerint jelenleg Európa legnagyobb barnamedve-populációja Romániában található.

A biodiverzitás csökkenésével, valamint a medvék emberi tevékenységeknek való kitettségével foglalkozó kutatások (Bombieri, 2023; Cristescu et al., 2019; Csató, 2019; Moralez-Gonzales, 2020; Penteriani, 2016; Pop et al., 2012; Salvatori et al., 2021; Stăncioiu et al., 2019; Thieme, 2019) világosan rámutatnak e problémák fontosságára és összetettségére. Ugyanakkor a kutatások azt az érzést keltik, hogy a szerzők az egyénekre helyezik a felelősséget. Az érintettek egyidejűleg kell megvédjék magukat és tulajdonaikat a medvéktől, illetve a medvéket az embertől. Ez a paradox helyzet – hogy az embereknek meg kell óvniuk azt az állatot, amelytől félnek és amely számukra problémás helyzeteket, kiadásokat okoz – elkerülhetetlenül társadalmi konfliktusokhoz, összeférhetetlenségekhez vezet. Az egyénre irányuló teher mértéke jelentős eltéréseket mutat országonként, különösen gazdasági és politikai kontextusban.

Romániában a barna medve iránti társadalmi és politikai hozzáállás változott az ország gazdaságpolitikai döntéseinek hatására. A szocialista időszakban állami tulajdonlás és központi gazdasági irányítás miatt a medvék elszaporodását és az általuk okozott károkat az állam kollektívan kezelte a maga sajátos formájában. A rendszerváltás után azonban, a magántulajdon erősödésével, a konfliktusok kezelése fokozatosan az egyénekre hárult, ami növelte az érintettség és a feszültségek mértékét (Thieme, 2019).

Az Európai Unióhoz való csatlakozás jelentős változásokat hozott a barna medve védelmében. Az EU-s jogszabályok szerint a medvék megőrzéséhez különleges természetvédelmi területek kijelölése és szigorú vadászati szabályozások szükségesek, amelyek csak különleges esetekben – például emberi élet vagy magántulajdon veszélyeztetésekor – engedélyeznek kivételeket (Ionescu-Lupeanu, 2023). Az uniós csatlakozás ugyanakkor rávilágított arra, hogy Románia nem volt felkészülve a környezetvédelmi elvárások gyors és hatékony teljesítésére. A rendszer-

szintű problémák, az intézményi kapacitás hiánya és a korrupció tovább nehezítették a környezetvédelmi politikák végrehajtását (Buzogány, 2009). Többek között ezzel magyarázható, hogy a barna medve védelméről szóló törvényeket a csatlakozást követő években egészítették ki (Ionescu-Lupeanu, 2023).

Románia a környezetvédelem területén számos kihívással küzdött, különösen a természetvédelmi területek megőrzése kapcsán, ahol jelentős hiányosságok mutatkoztak. Az ország külső segítségre szorult, és olyan szervezetek közreműködésére támaszkodott, amelyek korrupciós ügyeket és illegális fakitermelési tevékenységeket tártak fel, valamint sikeres tiltakozó akciókat indítottak. Ezek az erőfeszítések nemcsak az uniós politikák hatékonyabb végrehajtását segítették elő, hanem a környezetvédelmi mozgalmak láthatóságát és társadalmi támogatottságát is jelentősen növelték (Buzogány, 2009).

A politikai és gazdasági intézkedések alapvetően átalakították a társadalom állatokkal szembeni érzelmeit és attitűdjeit. Ezeket a változásokat a gazdasági, társadalmi és kognitív tényezők együttesen határozzák meg, és ezek alakítják ki az adott közösség „kulturális eltartóképességét” a nagyragadozókkal szemben. Az ilyen átalakulások megértéséhez elengedhetetlen az érintett tényezők és meghatározóik alapos feltárása (Thieme, 2019). Az elmúlt években a romániai tömegmédiával által közvetített információk jelentős mértékben befolyásolták a közvéleményt, valamint az ember és barna medve közötti interakciók társadalmi megítélését. E folyamat egyik kiemelkedő eseménye a 2016-ban ideiglenesen bevezetett vadászati tilalom volt (Sólyom, 2023). A média figyelme ettől kezdve egyre intenzívebben irányult a medvékkel kapcsolatos témákra, legyen szó környezetvédelemről, vadászatról vagy medvéészlelésekről (Neagu et al., 2022; Sólyom, 2023). A szakmai vita fő mozgatórugója a medvepopulációval és természetes élőhelyének eltartóképességével kapcsolatos adathiány, amely jelentős akadályt képez (Pop et al., 2012; Cristescu et al., 2019). Az e kérdéskörben elérhető információk többnyire becsléseken alapulnak, és a vita emiatt gyakran szűk, statikus keretbe szorul, amely akadályozza a mélyebb elemzéseket és kutatásokat, ugyanakkor lehetőséget teremtenek politikai érdekek érvényesítésére.

Hargita megye részt vett egy integrált kutatásban, a Stakeholder platform műhelymunkáin (Csató, 2019), amelynek adatait később nemzetközi összehasonlításban is alkalmazták (Salvator et al., 2021). A medvék védelme és az emberekkel való konfliktusok kezelése érdekében a kutatók a kooperációra és a párbeszédre hívták fel a figyelmet, bevonva az érintett feleket (Salvator et al., 2021). A projektekben részt vevő csoportok között gazdálkodók, vadászok, közigazgatási intézmények, kutatók, környezetvédők és állatjóléti szervezetek voltak. A cél az volt, hogy elősegítsék a konkrét intézkedésekre vonatkozó javaslatok kidolgozását. A kutatás átfogó és holisztikus megközelítést alkalmazott, hangsúlyos szerepet kapott az oktatás és az információcsere. A konfliktusok megelőzése érdekében villanypásztorok telepítését javasolták a medvék távoltartására, amelyet az érintettek, ha lehetőségük volt rá, alkalmaztak is.

A medvék jelenléte nemcsak a média figyelmét keltette fel, hanem a turisztikai vállalkozások is felfigyeltek rájuk (Festi, 2023). A medvék figyelése a spontán medvenézéstől a szervezett turizmusig és ökoturizmus célú gyakorlatokig terjed (Penteriani et al., 2016). Ezek a gyakorlatok már az ember-medve együttélési kutatások kezdeti szakasza előtt megjelentek. A vadállatok megfigyelése szoros kapcsolatban áll a vadgazdálkodással, mint a vadászat kiegészítő tevékenysége vagy alternatívája (Prevolšek et al., 2024). A vadászatot célzó kutatásoknak figyelembe kell

venniük annak környezetre gyakorolt hatásait, beleértve a menedzsmentet, a vadászetikát, a helyi törvényeket és az ellenőrzés szintjét. Mindezek célja a fenntartható gazdálkodás és az ökoszisztémák hosszú távú megőrzése. Az ellenőrzött vadászat segíthet az állatpopulációk szabályozásában, megelőzve a túlnépesedést vagy a mezőgazdasági károkat. A vadászturizmusból származó bevételeket gyakran a természetes élőhelyek és a veszélyeztetett fajok védelmére fordítják. Szlovákiában végzett kutatások szerint a turisták egyre inkább a vadon élő állatok természetes élőhelyükön történő megfigyelését részesítik előnyben az állatkerti látogatásokkal szemben, és hajlandók többet fizetni érte (Prevolšek et al., 2024). A medvemegfigyelés helyi kontextustól, kultúrától és érdekcsoportoktól függ. Bulgáriában például olyan medvemegfigyelési programok működnek, ahol ökológusok és helyiek szerveznek túrákat (Toncheva et al., 2021), míg Kánadában szafarijellegű megfigyeléseken, terepjárókról figyelik a jegesmedvéket (Festi, 2023). Tirolban a spontán fényképezés a jellemző, és a turizmus kiaknázása még az első fázisban van (Festi, 2023). Románia helyzete leginkább a szlovákiai megfigyelésekhez hasonlítható, ahol az ökoturizmus a fenntarthatóságot és a fejlődést képviseli, párhuzamosan a vadászat gyakorlásával (Prevolšek et al., 2024; Toncheva et al., 2021).

A vizsgált területen, Zetelaka községben a vadásztársaság felelős a medvelesek menedzseléséért, amely nemcsak a vadgazdálkodás hatékonyságát biztosítja, hanem pénzügyi haszonnal is jár, mivel egy része visszajut a község gazdaságába. A medvékkel való találkozások egyre gyakoribbá válnak, különösen a szeméttárolók környékén, de előfordulnak a terepjárós túrák során is, valamint a vendéglátó egységek közvetlen közelében is. Az ország egyes részein, így például a medvék élőhelyén kívül is előfordul, hogy az állatokat autókból etetik az utak mellett, bár Zetelaka területén ez a gyakorlat kevésbé jellemző. A helyi közvéleményben elterjedt az a tudás, amelyet a média és a kutatások is hangsúlyoznak, miszerint a medvék etetése rendkívül veszélyes, hiszen az állatokra és az emberekre is súlyos következményekkel járhat. Ennek ellenére a turisták gyakran figyelmen kívül hagyják ezt a figyelmeztetést, ami növeli a kockázatokat mindkét fél számára.

A ZETELAKAI TURIZMUS

Zetelakán a turizmus az elmúlt években jelentős fejlődésen ment keresztül, amelyet elsősorban a természet közelsége, a változatos szálláshelyek és a látványosságok népszerűsége ösztönzött. Kialakulása az 1990-es években kezdődött, kezdetben nem tudatos, inkább alkalmoszerű formában (Gábos, 2005). A 2000-es évek elejére a gazdasági aktivitás, különösen a falusi turizmus területén, egyre meghatározóbbá vált, melyben a társadalmi és kulturális környezet gazdaságformáló szerepe kiemelkedő volt (Csata, 2005). Az évtized folyamán kialakult vendégházhálózat a szomszédi és rokoni kapcsolatok mentén terjedt, ami jelentősen átalakította a település gazdasági struktúráját. Az akkori folyamatok rávilágítanak arra, hogy a vállalkozói aktivitás nem kizárólag a természeti erőforrások meglétéből eredeztethető, hanem jelentős szerepet játszanak benne a helyi közösség gazdasági együttműködésre épülő normatív keretei (Csata, 2005).

A 2023-as adatok alapján Zetelaka község turisztikai szálláshelyeinek kapacitása összesen 703 férőhelyet tesz ki, amely az alábbi kategóriák között oszlik meg: hostelek (90 férőhely), apartmanok és kiadó szobák (30 férőhely), turistaházak (82 férőhely), valamint turistakunyhók

(30 férőhely). A legnagyobb kapacitást azonban az agroturisztikai panziók nyújtják, amelyek összesen 501 férőhellyel rendelkeznek (INSSE, 2024). Ezekhez még hozzájárul 5 kemping, amely tovább bővíti a kínálatot. A polgármesteri hivatal adatai szerint 2024-ben a község teljes szálláskapacitása már 980 férőhelyet ért el. A működő turisztikai szálláshelyek összesített éves kapacitása 178 038 vendégéjszaka volt, amelyből a turisták összesen 30 685 éjszakát használtak ki. Kiemelendő, hogy Zetelaka elsősorban a családias hangulatú agro- és faluturizmusra alapozva érte el ezeket az eredményeket, amely továbbra is a község egyik meghatározó vonzereje.

Az állandó jelleggel működő vendégházak főként a községközponttól távolabb eső területeken találhatók, és nemcsak Zetelakától, hanem egymástól is jelentős távolságra helyezkednek el. Ez gyakran olyan mértékű, hogy bizonyos esetekben gyalogosan nem is megközelíthetők. A turizmus jellege a különböző településeken (például Ivó, Sikaszó és Zeteváralja) változatos képet mutat annak függvényében, mely hónapot vizsgáljuk. A nyári szezon csúcspontján elsősorban gyerektáborok résztvevői, nyaralók, buszos kirándulók és rendezvények vendégei dominálnak, akiknek földrajzi származása változatos, külföldi és belföldi vendégek egyaránt. A decemberi ünnepi időszakban leginkább belföldi turisták látogatják a településeket. A vendégek földrajzi diverzitásának növekedése többdimenziós folyamat eredménye, amely a globalizáció, a növekvő mobilitás, valamint a helyi közösségek turizmusban való aktív részvételének erősödése révén alakul ki.

A turisztikai kínálat növekedése, a változatos szálláshelyek, az egyre bővülő szabadidős tevékenységek köre, mint például biciklis túrák, kajakozás és falmászás, illetve a természet közelsége és a különböző, főként természeti látnivalók hozzájárultak a turisták számának folyamatos emelkedéséhez. A növekvő turizmus ebben a természeti környezetben önmagában is növeli a medvével való találkozás esélyét. A koronavírus-járvány korlátozásainak feloldását követően, amikor a belföldi turisták száma jelentősen megnőtt, olyan helyeken is megfordultak (sátoroztak, lakókocsiban éjszakáztak), ahol ez korábban elképzelhetetlen volt. Ez az időszak hozta magával azt is, hogy a Gát környékén³ például két-három medve vált állandó látogatóvá. Megszokott útvonalakon érkeztek, egyenesen a szeméttárolók felé vették az irányt, ahol elfogyasztották az ételmaradékokat, elhurcolták a szemeteszákokat, majd az erdő közelében szétszórták azok tartalmát. Bár korábban is fordultak már elő medvék a térségben, jelenlétük akkoriban szinte észrevétlen maradt, távol az emberektől. Mára azonban ez megváltozott: esténként a turisták és a kempingezők még aktívan tevékenykednek, miközben a medvék gondtalanul közéletlik meg a sáortáborokat, gyakran bocsokkal együtt. Az állatok akarva-akaratlanul is emberi eredetű élelmiszerhez jutnak, ami miatt egyre kevésbé félnek az emberektől.

A turisták pedig egyre bátrabban közelítenek a medvékhez, hogy autójukból vagy akár közvetlen közletről fotót készítsenek róluk. Ez a jelenség egyike azoknak a problémáknak, amelyek az emberek és medvék együttélésével kapcsolatosak. Bár legfontosabbnak a turisták veszélyeztetettsége tűnik, valójában a helyi közösségek szenvedik meg leginkább a medve közelségének következményeit. Amikor a turistaidőszak véget ér, a medvék nem távoznak a települések környékéről, hanem tovább keresik az emberekhez köthető élelemszerzési lehetőségeket, ezzel tel-

3 Zeteváralja közelében található, a Nagy-Küküllő felső szakaszának egyetlen mesterséges tava, amelynek célja az árvízvédelem és folyószabályozás.

jesen elszokva a vadontól. Utódaikat is ebben a környezetben, az emberek közelségében nevelik fel, ami hosszú távon megakadályozza őket abban, hogy visszatérjenek a természetes élőhelyükhöz.

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A kutatás Zetelaka községén belül zajlott,⁴ különös figyelmet fordítva a község perifériális településeire, ahol a medvék jelenléte gyakori. A vizsgálat elsősorban Ivó, Sikaszó és Zeteváralja településeken zajlott, míg Zetelaka központja, valamint Küküllőmező és Desághátja nem szerepeltek a kutatásban, előbbi térszerkezeti okok, utóbbiak pedig alacsony népsűrűségük miatt. A kutatás kezdetben a medvék és helyi közösségek közötti interakciók vizsgálatára helyezte a hangsúlyt, a terepen szerzett tapasztalatok változtatták meg a kutatás végleges irányvonalát, amely a turizmus jelenségét és szereplőit is a vizsgálat tárgyává teszi, mindezek kölcsönhatását vizsgálva a medvék jelenlétével.

A kutatás fő módszerei a résztvevő megfigyelés, valamint interjúk készítése turisztikai vállalkozókkal, illetve helyi szakértőkkel, azaz olyanokkal, akik foglalkozásukból adódóan szakértői a turizmus vagy a medvekérdés problematikájának. A résztvevő megfigyelés nem csupán hosszas terepen töltött időt jelentett, hanem részvételt olyan eseményeken, amelyek a kérdés szempontjából relevánsak, például turizmusszervezés kapcsán szervezett falugyűlésen. Minden formális vagy spontán, medvékkel kapcsolatos megnyilvánulásról terepnapló készült.

Az első két interjú alanyai helyi szakemberek: egy az önkormányzatnál dolgozó gazdasági referens, akinek a vadkárkezelés beletartozik a feladatkörébe, illetve egy erdőmérnök, a helyi vadásztársulat elnöke, aki a vadgazdálkodással és vadászattal kapcsolatos tapasztalatait és tudását osztotta meg, valamint betekintést nyújtott egy Hargita megyei projekt műhelymunkáiba, amelyben ő maga is részt vett. Kettőjük segítségével lokalizáltuk a gyakori medvejelenlétek helyszíneit is. A további interjúk vendéglátó egységek üzemeltetőivel készültek, helyi kis- és középvállalkozókkal, akik kis időszakos vendéglátó egységektől (kulcsosház) a nagy szállás- és rendezvényszervező komplexumokig változatos vállalkozásokat vezetnek.

MEDVE, TURIZMUS ÉS HELYI TÁRSADALOM VISZONYA ZETELAKÁN

Zetelaka község viszonya a medvékkel kapcsolatos kérdésekhez alapvetően elfogadó, ugyanakkor vegyes érzelmekkel terhelt. A közösség társadalmi narratívája és a medvékkel való kapcsolatának alakulása jól tükrözi, miként fonódik össze a természet közelsége a történelmi emlékezetrel, és hogyan formálja mindez a közösségi gondolkodást. Az erdők és a medvék nem csupán a

4 A tanulmány alapját képező terepmunka teljes mértékben a tanulmány egyik szerzőjének, Benedek Annamáriának a munkája, amelyet a helyi vendéglátásban, főként a Gátnál szerzett hatéves tapasztalat előzött és alapozott meg. Az itt tapasztalt medveészlelésre támaszkodva fogalmazódott meg a kutatás témája is.

község földrajzi környezetének részei, hanem kulturális és történeti szimbólumok is, amelyek mélyen beágyazódtak a helyiek kollektív tudatába. A generációról generációra öröklődő történetek – legyen szó medvékkel való találkozásokról, erdei gyümölcs- és gombagyűjtésről vagy az erdőben végzett munkáról – a természetes környezet szerves részévé tették a medvéket. Ezek a narratívák gyakran pozitív hangvételűek. A váratlan találkozások tiszteletteljes távolságtartás jellemzi, míg a fiktív történetek és humoros anekdoták a medvét sokszor szimbolikus vagy éppen tréfás szereplőként ábrázolják.

A medvékkel szembeni attitűd azonban kettős. Az elfogadás mértéke nagyban függ attól, hogy az állatok milyen térbeli kontextusban jelennek meg. A közösség normái szerint a medvék természetes helye az erdőben van, távol az emberi léteztől és tevékenységektől. Ez a megkülönböztetés mélyen gyökerezik a közösségi gondolkodásban, amely világosan megkülönbözteti „az erdei medvét” – amely a természet részeként tiszteletet érdemel – és „az emberközeli medvét” – amely megsérti a közösség által elfogadott normatív határokat. A problémák akkor kezdődnek, amikor a medvék rendszeresen megjelennek az emberlakta területek közelében. Ez az elfogadásuk fokozatos elvesztéséhez vezet, mivel a közösség számára az ilyen helyzetek már nem a természet tiszteletteljes szemléléséről szólnak, hanem gyakorlati és biztonsági kihívásokat jelentenek. Ez a kettősség mutatja, hogy a medvék helyének és szerepének kérdése mélyen gyökerező, kulturális és ökológiai dilemmát jelent Zetelaka közössége számára.

Részlet egy panziótulajdonossal készült interjúból:

„Ezek a medvék már itt születtek, ezek már nem tudnak megélni. Vannak nagy medvék, akik még mindig ott kint vannak a hegyekben, de az nagyon kevés. Nagy többsége, szerintem 70 százaléka a falu körül van. A másik probléma, hogy a csomó terület úgy maradt, kaszálatlan, felnőtt a friss erdő, és a vadnak ez a kedvenc helye. Tehát könnyen meg tud bújni a kis aljnövényzetben, éjjel meg indul onnan.” (S. E., 40 éves férfi)

Az Ivó völgye kiváló példa arra, hogyan befolyásolja a turizmus az ökológiai egyensúlyt. A térség különösen ismert a nagyszámú kiadó kulcsosházairól, amelyek kínálata a kisebb, 5-8 fő számára alkalmas házaktól egészen a 25-40 fő befogadására tervezett nagyobb kabanákig (víkendházak) terjed. Ezen vendégfogadó egységek többnyire egész évben bérelhetők, és a turisták tevékenységei – például a hangos zenehallgatás és a kültéri sütögetés – folyamatos zavart jelentenek az élővilág számára, évszaktól függetlenül.

A környéken elérhető turisztikai szolgáltatások is hozzájárulnak a környezet terheléséhez. A technológiai fejlődés és a növekvő vendégigények nyomán a szolgáltatók egyre inkább modern szórakozási lehetőségekkel próbálnak vonzóbbá válni, például négykerék-meghajtású járművekkel szervezett kalandtúrákkal. Emellett az épületek felszereltsége is jelentős átalakuláson ment keresztül: a hagyományos vidéki kabanák helyett egyre inkább luxuskörnyezetet kínáló szálláshelyek jelennek meg. Ezek a fejlesztések több látogatót vonzanak, de ugyanakkor súlyos környezeti problémákat eredményeznek.

Az egyre növekvő számú turista jelenléte akaratlanul is hozzájárul a természet károsításához. A gondatlan szemétkelés és az ezzel járó szennyezés nemcsak a tájat rontja, hanem komoly

hatással van az élővilágra is. A vadállatok számára például hozzáférhetővé válnak az emberi eredetű élelemforrások, ami nemcsak vonzza, hanem tartósan az emberlakta területeken maradásra is ösztönzi őket. Különösen igaz ez a medvékre, amelyek így elveszítik természetes táplálékszerzési szokásaikat, és egyre gyakrabban keresik fel az emberek által lakott területeket. Ez a folyamat hosszú távon nemcsak az ökológiai egyensúlyt borítja fel, hanem a vadállatok és emberek közötti konfliktusokat is kielezi, ami mindkét fél számára veszélyes helyzeteket teremthet.

Részlet egy közösségi beszélgetésből:

„Kiszorítottuk az állatokat az erdőből. Míg a hangos zene az erdő mélyén úgy üvölt, és az erdő közepére építünk egy víkendházat, addig a szegény medvének nincs hova menjen.” (S. T., 53 éves nő)

„A kommunizmusban is lehetett medvéket etetni, mi az iskolával mentünk, és pálcával etettük, most is az van.” (I. V., férfi)

A közösség narratívái mélyen átitatottak a múlt és a jelen közötti ellentmondásokkal. Míg a múltban a medvék az erdei ökoszisztéma természetes és elfogadott részei voltak, és az emberekkel való találkozásaik gyakran különleges történetek alapját képezték, addig napjainkban az ember és természet közötti határvonal egyre inkább elmosódik, és ez számos konfliktus forrásává vált. A múltban a medvékkel való találkozások tiszteletteljes távolságtartást és csodálatot váltottak ki, amelyek generációkon átívelő anekdotákban éltek tovább. Ezek a történetek nemcsak az erdő és az élővilág iránti tiszteletet erősítették, hanem kulturális örökségként formálták a közösség természethez való viszonyát. Ezzel szemben a jelenkori valóságban a medvék egyre közelebb kerülnek az emberi tevékenységekhez, ami már nem csupán a természet iránti tiszteletről szól, hanem valós gyakorlati problémák elé állítja a közösséget.

Ez az ambivalens viszony a modernitás kihívásait tükrözi. Az emberek egyrészt érzik felelősségüket a helyzet kialakulásáért, hiszen az emberi tevékenységek – például a gondatlan hulladékkezelés, a túlzott turizmus és a vadak etetése – nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a medvék elszokjanak természetes élőhelyeiktől. Másrészt keresik a módját annak, hogyan lehetne visszaállítani a természetes egyensúlyt, és biztosítani, hogy a medvék ismét távol maradjanak az emberlakta területektől. A helyzet különösen összetett, mivel az emberi jelenlét és a medvék élelemszerzése szorosan összefonódott. A vadak etetése hivatalosan kizárólag a Zetelaka és Társai Vadász- és Horgásztársulat számára engedélyezett, hasonlóan más üdülőhelyek szabályozásához. Ennek ellenére a medvék közvetlenül is élelemhez jutnak az emberek által hátrahagyott hulladékból, vagy a tudatlan etetési gyakorlatok révén. Ez tovább növeli az ember és medve közötti interakciókat, ami mindkét fél számára káros következményekkel jár. A közösség dilemmája tehát nem csupán az élővilág és az ember közötti egyensúly helyreállításáról szól, hanem a természetközelség iránti vágy, valamint a modern technológia és turizmus által teremtett új helyzet közötti feszültség kezeléséről is.

Részletek turizmusban vállalkozókkal készített interjúkból:

„Egy dologért nem tudsz a vendéglátásban felelősséget vállalni, az pedig a vendég viselkedése.” (M. E., 43 éves nő)

„Kicsit hibáztatom, tudod, az embereket is, nem szabadna semmiféle enni-valót betenni a kukába.” (A. A., 68 éves nő)

A helyi közösség medvékhez való viszonyulása és azok turizmusra gyakorolt hatása éles kontrasztban áll az olyan régiók branding stratégiáival, mint például a Prahova-völgye, ahol a medvék turisztikai szimbólumként és vonzerőként jelennek meg. Míg egyes területeken a medvék képi megjelenítése és a hozzájuk kapcsolódó termékek – például hűtőmágnesek, plüssfigurák vagy más emléktárgyak – népszerűvé váltak, Zetelaka községben a medvék turisztikai szerepe sokkal visszafogottabb. A községben csak néhány kulcsosház visel medvékre utaló nevet, ami jelzi, hogy a medvék tematikus megjelenítése nem jellemző. Az ilyen elnevezések inkább kivételek, mintsem a turizmus alapját képező jelenségek. Hasonlóképpen, a helyi emléktárgypiac gyakorlatilag nem létezik, és a medvék mint turisztikai szimbólumok tudatos használata szinte teljesen hiányzik. Ez az attitűd jól tükrözi a közösség általános hozzáállását, amely szerint a medvék helye az erdőben van, távol az emberek mindennapi környezetétől.

Ez a megközelítés egyfajta pragmatikus gondolkodásra utal: míg más régiókban a medvék jelenlétét tudatosan integrálják a turizmus narratívájába, addig Zetelaka úgy tűnik nem kívánja őket a turizmus központi elemévé emelni. Az ilyen döntés mögött húzódhat az a félelem, hogy a medvék túlzott emberközelsége fokozhatja a konfliktusokat, valamint negatívan hat az állatok természetes életmódjára.

Az egyetlen számottevő turisztikai szolgáltatás, amely közvetlenül kapcsolódik a medvékhez Zetelaka térségében, az a **medveles**. Bár ez a tevékenység jelen van a régió turisztikai kínálatában, szerepe marginális marad. Noha szórólapok, bannerek és hirdetések igyekeznek népszerűsíteni, a medveles nem vált a környék meghatározó turisztikai attrakciójává. Az egyik ok a szolgáltatás korlátozott vonzereje, amelyet a vendéglátóhelyek üzemeltetői is gyakran megemlítenek. Sokan úgy vélik, hogy a medveles önmagában nem elég vonzó ahhoz, hogy jelentős mértékben fellendítse a helyi turizmust.

Az alacsonyabb érdeklődés egyik magyarázata a medvék gyakori jelenléte. Mivel a turisták, különösen a belföldiek, már a panziók és vendégházak teraszáról is könnyen megfigyelhetik a medvéket, maga a medveles élménye számukra kevésbé számít különlegesnek. Ez különösen igaz a nyári és téli turisztikai csúcsszezon idején, amikor az emberi tevékenység vonzza a medvéket a lakott területek közelébe. Ennek ellenére a medvelesek értéke nem csupán a medvék látványában rejlik, hanem abban a garantált élményben, amelyet a természetes környezetben nyújtanak. A medvelesek lehetővé teszik a turisták számára, hogy biztonságos körülmények között, irányított módon figyeljék meg a medvéket, akár bocsokkal együtt. Az ilyen élmények különösen vonzóak a természetfotózás szerelmesei számára, akik egyedi és minőségi képekkel szeretnének emléket őrizni. Ezek a szolgáltatások alkalmasak arra is, hogy elkerüljék a véletlenszerű találkozások veszélyeit, ami növeli a medvelesek iránti érdeklődést.

Érdekes paradoxon, hogy a helyiek körében gyakran felmerül az aggodalom, miszerint a medvelesek hozzájárulnak a medvék emberi környezethez való közeledéséhez. Egyesek szerint

ezek a tevékenységek olyan táplálékszerzési minták kialakulását eredményezhetik, amelyek miatt a medvék egyre inkább az emberi lakóterületek közelében keresnek ételmet.

Részlet egy panziótulajdonossal készített interjúból, aki minden nap találkozik medvékkel:

„A medveles úgymond eddig egy fő turisztikai kínálat volt, de úgy látszik, hogy azért ez nem elég. Bizonyos vendégkört érdekel a medveles, a másikat viszont nem. Többnyire a külföldieket, a magyarországiakat, többnyire őket érdekli, de ott is változó, mert elsősorban énszerintem a medveles drága is azért, amit szolgál. [...] Nem hoz annyi vendéget, hogy most mind jöjjünk medvét nézni... Abszolút nem jó reklám. Tehát aki ezt úgy látja, szerintem rosszul látja. [...] Ezt kellene megoldani. Etetni kint messze-messze, azért vad, mert a vadonba' kell tartani, és neki a helyét tiszteletben tartani.” (S. E., 40 éves férfi)

Ez az idézet is tükrözi a helyiek vegyes érzéseit: miközben a medvelesek gazdasági hasznot hozhatnak, a hosszú távú ökológiai és társadalmi hatásuk sokszor kedvezőtlenek. Ez a dinamika ismét rávilágít a természetközeli turizmus és a fenntarthatóság közötti feszültségek összetett voltára.

A medve és az emberi társadalom viszonyának egy másik fontos vonatkozása a vadgazdálkodás, amelynek helyzete a térségben összetett és számos kihívással terhelt, különösen a 2016-ban bevezetett vadászati tilalom következményei miatt. A tilalom következtében a vadásztársulatok elvesztették egyik legfontosabb bevételi forrásukat, a vadászatból származó jövedelmet. Bár alternatív bevételi forrásokat, például vadmegfigyelést és más természetjáró tevékenységeket próbáltak bevezetni, ezek nem tudják teljes mértékben pótolni a kiesést. Ez a gazdasági helyzet nemcsak a vadásztársulatok pénzügyi stabilitását veszélyezteti, hanem hosszú távon hatással lehet az egész vadgazdálkodási rendszer fenntarthatóságára is. A vadászat bevételeinek csökkenése a vadállomány fenntartásához szükséges források csökkentéséhez vezethet, ami negatívan befolyásolhatja a helyi ökoszisztémát és a vadállatok védelmét. A vadgazdálkodásban jelentkező pénzügyi hiányosságok hosszú távon a fenntartható erdő- és természetvédelmi gyakorlatokat is veszélyeztethetik.

A vadásztársulat elnökének szavai jól mutatják a helyzet törekenységét:

„Így most nem mondanám, hogy csödbe' vagyunk, de, de mi ki vagyunk centizve a költségekkel.” (B. J., 60+ éves férfi)

Az interjúk és terepnaplók elemzése alapján világossá vált, hogy a helyiek környezetvédelmi hozzáállása erőteljesen lokális, és önálló cselekvésre épül. A közösség tagjai gyakran úgy érzik, hogy ők ismerik legjobban a környezetüket, és képesek azt megvédeni. Ez a szemlélet azonban a gyakorlatban a környezetvédelmi intézményekkel való együttműködés hiányosságához vezet, mivel a helyiek hajlamosak arra, hogy saját maguk kezeljék a környezeti problémákat, elzárkózva a külső szakértők vagy szervezetek segítségétől. Bár a közösség erőfeszítései helyi szinten a

védelmi intézkedések irányába mutatnak, a hatékony együttműködés és szakértelem nélkülözése hosszú távon akadályozza a környezetvédelmi problémák megfelelő kezelését.

A környezetvédelmi intézmények helyi jelenléte és kapacitása gyakran nem elégséges ahhoz, hogy megfelelően reagáljanak a felmerülő problémákra. A kárfelméréseknél és helyzetfelméréseknél gyakran kiderült, hogy a felelős környezetvédelmi szervezetek nem rendelkeznek elegendő erőforrással, szakértelemmel vagy jelenléttel ahhoz, hogy azonnali és hatékony intézkedéseket hozzanak. A községben dolgozó környezetvédelmi szakemberek jellemzően külsős személyek, akik nem szoros részesei a helyi közösség mindennapjainak. Ez a távolság csak tovább mélyíti a bizalmatlanságot és megnehezíti az együttműködést, hiszen a helyiek nem érzik magukénak a környezetvédelmi tevékenységeket, és gyakran idegenként tekintenek a külsős szakemberekre.

Egy másik fontos aspektus a helyiek környezetvédőkkel szembeni viszonyulása, amelyet gyakran negatívan értékelnek. A „zöldek” kollektív fogalma gyakran a városi emberekhez kapcsolódik, akik a saját otthonaik kényelméből, főként a média és a tömegkommunikációs eszközök segítségével próbálják befolyásolni a medvékkel kapcsolatos döntéseket. Az interjúk során több helyi is kifejezte, hogy a „zöldek” számukra távoli, külső érdekeket képviselő csoportot jelentenek, akik gyakran Brüsszelhez vagy nemzetközi szervezetekhez kapcsolódnak. A helyiek sok esetben nem tudtak konkrét szervezeteket vagy személyeket említeni a „zöldek” kifejezés kapcsán, ám határozott véleményük volt róluk, amelyet leginkább a média közvetítése alapján alakítottak ki. Ez a távolság és a bizalmatlanság csak tovább fokozza az együttműködés nehézségeit, mivel a helyiek úgy érzik, hogy az ő életükbe és problémáikba hozzá nem értők próbálnak beleszólni.

Részlet egy turisztikai szereplővel készített interjúból:

„Mikor a nagy pénztámogatást fölveszik erre a medvekérdésre, osztán ve-lünk itt mi lesz? Akik a medvék közt élnek, azokkal sokkal szomorúbb, hogy nem törődnek, mert a zöld, amelyik védi a medvét Brüsszelben, itt-ott, az nem lakott itten, vagy nem látott medvét se. Ezeket a zöldeket volt ilyen, hogy ki-hívták, de azok nem jöttek el, nem jöttek ide beszélgetni és látni, hogy mi van itt.” (S. A., 43 éves férfi)

Ez az elképzelés tovább növeli a helyi közösség és a környezetvédelmi szervezetek közötti távolságot, és akadályozza az érdemi párbeszédet. A helyiek szemében a „zöldek” nem partnerek, hanem egyfajta ellenfélként jelennek meg, akik kívülről, helyismeret és közvetlen érintettség nélkül próbálnak beleszólni a helyi ügyekbe. Ez a narratíva különösen erősödik a medvékkel kapcsolatos konfliktusok kapcsán, ahol a helyiek úgy érzik, hogy a külső érdekek előtérbe helyezik az állatok védelmét az emberek biztonságával szemben.

Ez az elképzelés tovább növeli a helyi közösség és a környezetvédelmi szervezetek közötti távolságot, jelentős akadályt jelent az érdemi párbeszéd kialakításában. A helyiek számára a „zöldek” nem együttműködő partnerek, hanem inkább egyfajta ellenfelek, akik kívülről, helyismeret és közvetlen érintettség nélkül próbálnak beleszólni a közösség ügyeibe. Ez a dinamikus feszültség különösen a medvékkel kapcsolatos konfliktusokban válik nyilvánvalóvá, ahol a helyiek úgy érzik, hogy a külső érdekek például a medvék védelmét sokszor a helyiek biztonsága

és életminősége elé helyezik. A medvék és az emberek együttélésének témája így nem csupán környezetvédelmi problémává válik, hanem a közösségi értékek és a helyi életmód védelmének kérdésévé is. Az ilyen megközelítés tovább mélyíti a helyiek és a környezetvédelmi szervezetek közötti szakadékot, és lehetetlenné teszi a kölcsönös megértést és hatékony együttműködést.

A vadgazdálkodók és a környezetvédelmi szervezetek célja elvileg közös: az élőhelyek és az ott élő fajok megőrzése és fenntartása. Mégis a médiában gyakran olyan kép jelenik meg, amelyben ez a két csoport egymásnak feszül, miközben mindkettő a természet védelmét szolgálja. A különböző médiumok, mint a televíziók, újságok és online platformok, gyakran hozzájárulnak ennek a feszültségnek a kiélezéséhez, hiszen különböző érdekeket képviselnek, és más-más narratívákat közvetítenek (Neagu et al., 2022; Sólyom, 2023). Emellett a politikai nyomás is szerepet játszik, mivel az érdekcsoportok és döntéshozók között gyakran heves viták zajlanak a medvevédelem és a vadgazdálkodás kérdéseiről. Ez a politikai tényező tovább bonyolítja a helyzetet, mivel a nyilvános diskurzus gyakran nem a tényleges, érdemi párbeszédet helyezi előtérbe, hanem inkább ideológiai, politikai állásfoglalásokat és sztereotípiákat erősít. Ennek eredményeként az érdemi viták és a közös megoldások keresése háttérbe szorul, és a helyzet még inkább polarizálódik.

Részlet a vadásztársulat vezetőjével, erdőmérnökkel készült interjúból a politikai helyzetről:

Ötvenvalahány cikkem, szimpóziumom (szűkebb körű tudományos tanácskozás), megjelenésem volt eddig. És mondhatnám, hogy csak részsikereket értünk el. A politikum nem akarja. A példám az volt, hogy az egyik – nem mondom a nevét a magyar sajtónak – elektronikus sajtón megjelent cikk, én voltam, aki generálta a cikket. Az volt a címe, hogy Nincs politikai akarat a medvekérdés megoldására. Rászóltak a médiára, hogy változtassa meg a címet: Nem volt politikai akarat. Mert közben váltás történt, de pontosan azok szóltak rá, akik érezték, hogy baj van. (B. J., 65 éves férfi)

A jelenlegi helyzet sem a medvék, sem a helyi lakosok számára nem fenntartható, és a problémák megoldása már nem oldható meg egyszerű, rövid távú intézkedésekkel. A problémás egyedek eltávolítása például súlyos következményekkel járhat a populációra nézve, és csak tudományos és gyakorlati együttműködés révén lehetne kezelni. Az ilyen típusú együttműködések hiánya azonban eddig akadályozta a hatékony és hosszú távú megoldások kialakítását.

Összegzésként elmondható, hogy Zetelakán mind a turizmus, mind a közösség szempontjából paradox helyzet alakult ki: a település és annak környezete kedvező élőhelyet biztosít a medvék számára, ami turistákat vonz, ám a turizmus hatásait – mint a környezeti károk, a zajszennyezés és a gondatlan szemétkelés – a helyi lakosok érzékelik. A turisták ideiglenesen élvezik a természeti szépségeket és a medvék megfigyelését, majd távozásukkor maguk mögött hagyják a negatív következményeket. Ez a helyiek számára megnehezíti, hogy fenntartsák azt a poszthumanista szemléletet, amely az emberek és a vadállatok egyenrangú együttélését hangsúlyozza.

A település jövőképében a medveturizmus szerepe kisebb lesz, mint az emberek és környezetük biztonsága. A megoldás érdekében elengedhetetlen, hogy a helyiek és a turisták egyaránt

tiszteljék a medvék élőhelyét, és aktívan támogassák a természetes folyamatok előmozdítását. Ez magában foglalja az erdők megőrzését, a medvék számára elérhető természetes táplálékforrások fenntartását és az emberi tevékenység környezeti hatásainak minimalizálását. A hosszú távú megoldások kidolgozása érdekében szükség van a közösségi részvételre, az oktatás és szemléletformálás erősítésére, valamint a helyi és külső szakértők közötti szorosabb együttműködésre. A helyiek támogatásával megvalósuló kezdeményezések olyan kiegyensúlyozott megoldásokat hozhatnak, amelyek biztosítják a medvék és az emberek számára egyaránt megfelelő életkörülményeket.

SZAKIRODALOM REFERENCES

- Bombieri, G., Penteriani, V., Almasieh, K., Ambarlı, H., Ashrafzadeh, M. R., Das, C. S., ... & del Mar Delgado, M. (2023). A worldwide perspective on large carnivore attacks on humans. *PLOS Biology*, 21(1), e3001946. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.3001946>
- Cristescu, B., Domokos, C., Teichman, K. J., & Nielsen, S. E. (2019). Large carnivore habitat suitability modelling for Romania and associated predictions for protected areas. *PeerJ*, 7, e6549. <https://doi.org/10.7717/peerj.6549>
- Csata, Zs. (2005). A vállalkozások megjelenésének társadalmi meghatározottsága a Székelyföld falvaiban. *Erdélyi Társadalom*, 3(2), 91–112.
- Csató, É. (2019). Medve-ember konfliktusok Hargita megyében (szakdolgozat). Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda.
- Festi, G. (2022). Wildlife watching tourism: A semiotic gushing over the Trentino case of the bear. *E|C*, 36, 142–152.
- Gábos, E. (2005). Vendégszerzők és vendégfogadók. Hálók a turizmusban – Zetelaka esete. *Erdélyi Társadalom*, 3(2), 135–146.
- Institutul Național de Statistică (2024). Capacitatea de cazare turistică existentă pe tipuri de structuri de primire turistică, județe și localități [Data set]. Tempo Online. <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>
- Ionescu-Lupeanu, M. B. (2023). The legal regime of the brown bear species (*Ursus arctos*) in Romania. *Revista Universul Juridic*, 135.
- Kiss, T., Barna, G., & Deák, A. (2013). Székelyföldi turisztikai régió? Kérdőíves, fókuszcsoporthoz és statisztikai vizsgálat a székelyföldi turizmusról. Editura ISPMN.
- Morales-González, A., Ruiz-Villar, H., Ordiz, A., & Penteriani, V. (2020). Large carnivores living alongside humans: Brown bears in human-modified landscapes. *Global Ecology and Conservation*, 22, e00937. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2020.e00937>
- Neagu, A. C., Manolache, S., & Rozyłowicz, L. (2022). The drums of war are beating louder: Media coverage of brown bears in Romania. *Nature Conservation*, 50, 65–84. <https://doi.org/10.3897/natureconservation.50.75909>
- Penteriani, V., López-Bao, J. V., Bettega, C., Dalerum, F., del Mar Delgado, M., Jerina, K., ... & Ordiz, A. (2017). Consequences of brown bear viewing tourism: A review. *Biological Conservation*, 206, 169–180. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2016.12.036>

- Pop, I. M., Chiriac, S., Bereczky, L., Berde, L., & Sandu, R. M. (2013). Evaluarea riscurilor ridicate de prezența urșilor în zonele locuite. Editura Green Steps.
- Prevolšek, B., Roškar, T., & Gačnik, M. B. (2024). Analysis of hunting tourism: A case study of Slovenia (Prekija region). *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 22(2).
- Salvatori, V., Balian, E., Blanco, J. C., Carbonell, X., Ciucci, P., Demeter, L., ... & Young, J. C. (2021). Are large carnivores the real issue? Solutions for improving conflict management through stakeholder participation. *Sustainability*, 13, 4482. <https://doi.org/10.3390/su13084482>
- Sólyom, A. (2023). Nagyragadozók a médiában. Sajtóelemzés. In R. K. Bakó & L. Nistor (Eds.), *Kötődések: Helyi közösségek egy globalizálódó világban* (pp. 51–93). Scientia Kiadó.
- Stăncioiu, P. T., Dutcă, I., Bălăcescu, M. C., & Ungurean, Ș. V. (2019). Coexistence with bears in Romania: A local community perspective. *Sustainability*, 11(24), 7167. <https://doi.org/10.3390/su11247167>
- Thieme, N. (2022). Ember-medve konfliktusok vizsgálata négy székelyföldi faluban (mesteri szakdolgozat). Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.
- Toncheva, S., Fletcher, R., & Turnhout, E. (2022). Convivial conservation from the bottom up: Human-bear cohabitation in the Rodopi Mountains of Bulgaria. *Conservation and Society*, 20(2), 124–135. https://doi.org/10.4103/cs.cs_21_21